

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

Küresel Kriz Çalışma
Grubu

**Türkiye Ekonomi
Politikaları Araştırma
Vakfı**

Küresel Krizden Çıkış Arayışları: G-20 Zirvesinde Türkiye Ne Yapmalı?¹

1. Dünyada, ilk kez etkisi küresel boyutta cereyan eden bir finansal kriz, bir yandan krize karşı ülkelerin ne şekilde işbirliği yapması gerektiği tartışmasını başlatırken, diğer yandan da ulus devletler arasındaki ekonomik ilişkilerin yeniden yapılanacağı bir ortamı hazırlamıştır. Önümüzdeki günlerde gerçekleşecek olan G20 toplantısı, krize karşı önlemlerle birlikte yeni küresel mimarinin tartışılacağı ilk ve en önemli platform olma özelliğini taşımaktadır. Küresel ekonominin yönetişimi tartışmalarının yapılmaya başlandığı bir dönemde, Türkiye'nin de bu tartışmalara etkin katılımı, yeni küresel mimarideki konumu açısından Türkiye'ye yeni fırsatları da beraberinde getirebilecektir. Bu not, söz konusu tartışmalara katkı sağlamayı amaçlamakta ve bir düşünce çerçevesi sunmaktadır.

2. **Küresel krizin dalgaları ülkeden ülkeye hızla yayılmaktadır.** Krizin merkezini gelişmiş-merkez-ülkeleri oluşturmakta; şirket ve banka bilançolarının, ülkeler arasında, karşılıklı olarak, birbirine bağlandığı bir dönemde merkez ülkelerden çıkan yangın giderek yayılmaktadır. 11 Kasım Tarihli TEPAV Politika Notunda da belirtildiği gibi, öncelikle finansal piyasalardaki fiyatlarda hissedilen etkiler, şimdi ise ülkeden ülkeye yayılan ekonomik durgunluk dalgası biçimini almıştır. Bu ortamda, finansal kriz nedeniyle fon akımlarının daralıyor olması, hem uluslararası ticareti, hem de yerel iç talebi daraltmaktadır. Merkez ülkelerden yayılan dalgaların, gelişmekte olan ülkelere yayılması ise zamanla olmaktadır. Beklentiler ise, Türkiye gibi ülkelere olan etkinin önümüzdeki aylarda giderek şiddetleneceği yönündedir. Etkinin şiddetinin gelişmiş ülkelere gelmesi muhtemel olumsuz yeni haberlerle artması söz konusudur. Gelişmekte olan ülkelerin buna da hazırlıklı olmasında fayda bulunmaktadır.

3. **Krizin şiddeti ve yayılımı ile birlikte, küresel sistemin aksaklıklarına ve yetersizliğine dair görüş birliği de güçlenmektedir.** Küresel sistemin başlıca yetersizliği, eşitsizlik meselesinden kaynaklanmaktadır. Bugün dünya nüfusunun oldukça geniş bir bölümü, nimetlerinden hakça faydalanmadıkları küresel bir sistemin külfetine katlanmak zorunda kalmaktadır. Ülkeden ülkeye yayılan finansal kriz ve reel ekonomideki durgunluk, fiyatlar ve ücretlerde keskin hareketlere neden olabilmekte, geniş toplumsal kesimlerin yeni iktisadi dengeye uyumlarının maliyetini yükseltmektedir.

4. **Bu ortamda düşündürücü olan ise, küreselleşmenin, krizin yayılma hızını arttırması ancak öte yandan küresel ölçekte bir müdahale geliştirme kapasitesinin henüz ortada olmamasıdır.** Ülkeler arasındaki ticari ilişkileri düzenleyen ve denetleyen Dünya Ticaret Örgütü gibi bir mekanizma, iyi ya da kötü bir şekilde işlevselliğe sahipken, ülkeler arasındaki finansal ilişkileri düzenleyen ve denetleyen bir mekanizma henüz

¹ Görüş, öneri ve değerli katkılarından dolayı Danışma Kurulu Üyesi Hasan Ersel'e teşekkür ederiz

bulunmamaktadır. Finansal sistemlerin denetimi, ülkeden ülkeye farklılık göstermekte, kimi ülkelerde düzenlemenin ve denetimin az olması problemin temel kaynağı iken, başka ülkelerde bunun fazla olması, finansal piyasaların gelişimini kısıtlayabilmektedir. Ancak teknolojik gelişmelerin de katkısıyla, ülkelerin finansal sistemlerinin birbiriyle bütünleşmesi, bir ülkedeki düzenleme çerçevesindeki aksaklıkların külfetinin, başka ülkeler tarafından yüklenilmesi gibi istenmeyen bir sonuç doğurmaktadır. Ülkeler arasındaki işbirliğinin artması, hatta yaptırım gücü de olan bir mekanizmanın işlevsellik kazanması, bugün içinde bulunduğumuz kriz ortamında daha da kritik hale gelmektedir.

5. **Küresel krizin bugünkü etkileriyle mücadele etmek ve yarın bir daha çıkmasını engellemek için yapılması gerekenleri tartışmak açısından, G20 zirvesi büyük bir önem taşımaktadır. Zirvede, Türkiye'nin tartışmalara dört temel eksende katkıda bulunmasında ve hatta süreç içerisinde yönlendirici bir rol üstlenmesinde fayda bulunmaktadır.** Öncelikle krizin uluslararası ticaret, büyüme ve istihdam üzerindeki küresel etkilerinin bir an önce kontrol altına alınmasına yönelik tedbirlerin tartışılması önem taşımaktadır. İkincisi, bu krizin en az gelişmiş ülkelere yönelik yardımları aksatmaması yönünde bir iradenin kuvvetlenmesinde fayda bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, yukarıda belirtilen unsurlardan dolayı, finansal piyasaların küresel ölçekte düzenlenmesi konusunda atılması gereken adımların tartışmaya açılmasıdır. Dördüncü ve son olarak ise, zirvenin iyi dileklerden öteye geçebilmesi için, yukarıda sıralanan temel tedbir alanlarının nasıl tasarlanıp ne şekilde uygulanacağına; bunları teminen nasıl bir koordinasyon mekanizması gerektiğine dair bir tartışmanın yapılması gerekmektedir. Toplantının verimli geçmesine katkı sağlaması açısından, Türkiye'nin bu eksenlerde toplantıya katkıda bulunmasında fayda vardır.

6. **Türkiye'nin vurgulaması gereken konuların başında, küreselleşme sürecinin önümüzdeki dönemde daha demokratikleşmesi gelmelidir. Türkiye, böyle bir söylemle, G20'ye dahil olmayan diğer yükselen piyasaların ve gelişmekte olan ülkelerin sözcülüğü misyonunu da üstlenmelidir.** Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne, 192 dünya ülkesinden 151'inin oyunu alarak seçilme başarısını göstermiş ülkemizin, artık küresel sahnede daha etkin bir role sahip olması gereği açıktır. Bu bağlamda, G20 zirvesinde, küreselleşme sürecinin gidişatının, gelişmekte olan ülkeler açısından daha adil hale getirilmesine yönelik bir söylemi benimsemek ve etkin bir şekilde ifade etmek, Türkiye açısından son derece yerinde olacaktır. Küresel ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik, tesis edilmesi tartışılan yeni mekanizmanın işleyişinde, gelişmekte olan ülkelerin haklarının da etkin ve meşru bir şekilde temsil edilmesi gerekmektedir. Dünya Bankası ve IMF gibi günümüzün küresel koordinasyon mekanizmalarında, söz konusu unsurlara yeterince önem verilmemiş olmasının, küreselleşme sürecinin başlıca yetersizlikleri arasında olduğunun da altı çizilmelidir. Aksi takdirde, küresel krizin yol açacağı sosyal sonuçlarla, bir dizi küresel güvenlik tehdidinin doğmasını beklemek gerekmektedir. Konu, yalnızca iktisadi açıdan değil, güvenlik açısından da son derece önem taşımaktadır. Unutulmamalıdır ki, Versailles Anlaşması'nın Almanya'ya I. Dünya Savaşı tazminatları konusunda getirdiği boğucu yükümlülüklerin yol açtığı sosyal sıkıntılar II. Dünya Savaşı'nın tohumlarını atmıştır. İktisat politikası ülkelerin sosyal dokusunu yakından ilgilendirmektedir. Bugün yaşananları bu çerçeveden de değerlendirmekte fayda vardır. Tüm bu konuların, zirvede Türkiye tarafından dile getirilmesi, ülkemizin yeni küresel mimarideki konumlanmasıyla da son derece uyumlu olacaktır.

7. **Türkiye, küresel krizle mücadelede, ülkeler arasındaki koordinasyonun artması gereğine vurgu yapmalı ve yeni kurulacak küresel yönetim mekanizmasının, G20 platformu üzerinde şekillenmesi gerektiğini savunmalıdır.** İçinde bulunduğumuz küresel krize ulus devletlerin müdahale etmesinin başlıca üç temel şekli bulunmaktadır. Birinci olarak, her ülkenin tek tek tedbirler almaya yönelmesi mümkün olabilir. İkincisi, küresel krize karşı küresel bir tedbir demeti tasarlamak ve uygulamaya koymaktır. Üçüncü yol ise bu iki yolun ortasında yer almaktadır; ne ülkelerin tamamen birbirinden bağımsız, ne de tamamen küresel bir yapıya sahip olarak, ama bir düzeyde işbirliği içinde tedbirler geliştirmeleri söz konusu olabilir. Bugünlerde, birinci yolun tercih edilmiş olduğu gözlenmekte, her ülkenin kendi başına tedbirler geliştirmeye çalıştığı izlenmektedir. Ancak, bu yol, küresel sistemin istikrarı için bir dizi riski içinde barındırmaktadır. Ülkeler, doğal olarak kendi sorunlarını en iyi çözecek önlemleri alırken, bunların küresel boyuttaki sonuçlarını hesaba katmayacak ya da katamayacaklardır. Bu durumda, alınan önlemler, küresel sorunu çözme konusunda yetersiz kalabilecek ya da küresel sorunu giderebilmek için en iyi (en az maliyetli) çözüm sağlanmış olmayacaktır. Bu bağlamda, küresel bir koordinasyon mekanizmasına ve küresel bir tedbirler demetine ihtiyaç duyulmaktadır. Buna yönelik başlatılacak tartışmada, dünya nüfusunun %85'ini temsil eden G20 platformunun bu sürecin tasarımı için doğru bir başlangıç adresi olduğunun vurgulanmasında fayda görülmektedir.

8. **Küresel yangının söndürülmesine yönelik tedbirleri tartışırken, öncelikle gerekli ama tek başına da yeterli olamayacak önlemler vurgulanabilir.** Birincisi, ABD Merkez Bankası FED'in geliştirmekte olan ülke merkez bankaları ile kısa vadeli swap işlemlerinin ve IMF'nin acil müdahale programının kapsamı süratle genişletilmesidir. ABD doları likiditesinin sağlanması, sistemin, en azından, işlemesine yardımcı olacaktır. Japonya benzeri zengin döviz rezervlerine sahip ülkelerin merkez bankaları da bu sürece destek vermelidir. En kısa vadede yangını sınırlandırmanın yolu buradan geçmektedir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, bu tedbirlerin yangını söndürmede yeterli olamayacağı hesaba katılmalıdır.

9. **Küresel yangının söndürülmesinde elzem olan aşamanın, ülkeler arasındaki maliye politikalarının etkin koordinasyonu olduğu ele alınabilir.** Yangını söndürmenin yolunun, nihayetinde küresel üretim kapasitesini ve ticareti yeniden hareketlendirmekten geçtiği varsayımıyla hareket edilmesi durumunda bir dizi tedbirin gündeme gelmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, bankaların yeniden sermayelendirilmesinden, şirketlerin yeniden yapılandırmasına uzanan bir dizi koordineli adıma ihtiyaç duyulacaktır. Söz konusu banka ve şirketlerin, ulus devlet sınırlarını aşan yapıları ve operasyonları, ulus devlet düzeyinde atılacak adımların yetersiz kalması sonucunu doğurabilir. Dolayısıyla, ülkelerin, kendi kamu kaynaklarını kullanarak gerçekleştirecekleri yeniden sermayelendirme ve yapılandırma operasyonlarında, birbirleriyle olan koordinasyona önem vermeleri gereği ortaya çıkmaktadır. Bu yeni ve zorlu ortamda, ulus devletlerin maliye politikalarının tasarımı ve uygulanmasındaki koordinasyonun artırılması son derece kritik hale gelmektedir.

10. **Bu yeni kriz ortamında, ülkelerin maliye politikalarındaki temel önceliklerin başında, kredi kanallarının işlerliğinin sağlanmasının yer alması gerekmektedir.** 2008 krizinden önceki küresel ortamda, cari işlemler fazlası veren ülkelere doğru bir kaynak akışı gerçekleşmekteydi. Söz

konusu kaynak akışı, büyük ölçüde finansal piyasalar kanalıyla sağlanıyordu. Ancak, krizin yol açtığı ekonomik ve ticari durgunluk, cari işlemler fazlası veren ülkelerin, artık bu fazlalarını büyük ölçüde sınırlandırmaktadır. Kaynak yaratılmasının sınırlanması ve bunun sonucunda kredi mekanizmalarının daralması, ülkelerin içinde buldukları problemi daha da ağırlaştırmaktadır. Bu temel aksaklığı düzeltmenin yolu ise, kredi mekanizmasını yeniden işler hale getirilmesinden geçmektedir. Bu çerçevede, maliye politikasının, kısa vadede kredi kanalını işletmeye odaklanması gerekmekte ve önceliklerin bu doğrultusunda belirlenmesinde fayda bulunmaktadır.

11. **Kredi kanallarının işler hale gelmesi, finansal piyasalara eklenmiş olan gelişmekte olan ülkeleri rahatlatırken, bu piyasaların dışında kalan ülkelerin krizden görmekte oldukları hasarı gidermekte yetersiz kalacaktır. Bundan dolayı dünya ticaretinin ve finansal piyasalarının dışında kalan ülkeler için yardım programlarının devamı önem arz etmektedir.** Küresel ekonomik entegrasyon sürecinin büyük ölçüde dışında kalan ülkeler için uluslararası yardım programlarının devamlılığı kritiktir. Türkiye'nin G20 Zirvesinde, bu ülkelerin, yeni küresel sistemin nimetlerinden daha fazla faydalanabilmelerine yönelik tedbirleri önermesi, küresel mimarinin demokratikleşmesine sağlayacağı katkı kadar, güvenlik ve terörle mücadele konularındaki ilerlemeye de destek verici nitelikte olacaktır. Bu alanda, günümüze kadar sağlanmış olan kazanımların, küresel kriz nedeniyle kaybedilmesinin önlenmesi de öncelikler arasında yerini almalıdır.

12. **G20 zirvesinde, küresel finansal sistemin mimarisi üzerine bir tartışmanın başlaması, piyasaların, G20 liderlerinden beklendikleri arasındadır. Bu alanda somut bir takım önerilerin ortaya çıkması, önümüzdeki dönemde G20'nin bir koordinasyon mekanizması olarak kredibilite sağlamasına da katkıda bulunacaktır.** Yukarıda ana hatları verilen değerlendirme çerçevesinden bakıldığında, finansal sistemin gelecekteki mimarisini tasarlamak üzere, güçlü bir küresel düzenleme ve denetleme mekanizması oluşturulması gereği ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, merkez bankalarının bankası konumundaki BIS (Bank For International Settlements) ve sermaye piyasalarının uluslararası örgütü IOSCO (International Organization for Securities Commissions)'nun G20 zirvesindeki tartışmalarda yer alması ve yeniden yapılandırılmaları için önerilerin geliştirilmesi olası somut adımlar arasında sayılabilir. Bu kapsamda, özellikle BIS'e öncelik verilmesi yerinde olacaktır.

13. **Tüm bu önerileri, somutlaştırmak ve hayata geçirebilmek için, G20'nin gayri resmi bir platformun ötesine geçmesinde ve kurumsal bir yapıya kavuşmasında fayda görülmektedir.** Bu bağlamda, G20'nin etkin işleyen, güçlü bir sekreteryaya birimine ihtiyacı olduğu düşünülmektedir. Mevcut haliyle G20'nin sekreteryası, geçici olarak her sene başkanlık yapan farklı bir ülke tarafından üstlenilmekte ve kurumsallaşmanın sağlanması açısından yetersiz kalmaktadır. Alternatifler arasında, IMF, Dünya Bankası ve BIS yönetimlerinden güçlü bir sekreteryanın oluşturulması yer almaktadır. Ayrıca, her üç kurumun da bu süreçten, yukarıda belirtilen hedefler ve öncelikler doğrultusunda yeniden yapılandırılmaları gereği de hesaba katılmalıdır.

14. **Sonuç olarak, küresel krize karşı küresel boyutta meseleleri ele alabilecek ve bunlara yönelik tedbirleri uygulayabilecek bir kapasitenin inşa edilmesi gerekmektedir. Kalıcı küresel işbirliği yollarının aranması için G20 zirvesi önemli**

bir başlangıç noktasıdır. Küresel ölçekte refah artışının devamlılığının sağlanması, nimet-külfet dengesinin daha adil bir biçimde kurulması için önümüzde tarihi bir fırsat bulunmaktadır. Türkiye'nin bu fırsatı değerlendirmeye yönelik harekete geçmesi, ülkemizin yeni dünya düzeninde almasını arzu ettiğimiz öncü rolle son derece uyumludur.